

HAYAT SİGORTALARI

Av. Arb. Mehtap Şahin Altıntaş¹

Öz

Tarihi geçmiş bazı tarihçilere göre 4500, bazı tarihçilere göre ise 4000 yıl gerilere giden sigortacılık kavramı zaman içinde insanlığın ihtiyaçlarına göre şekil ve içerik değiştirmiş, mevzuatlara konu olmuş, başlı başına bir iş kolu olarak piyasada yer bulmuştur. Sigorta kavramının özel bir nevi olan Hayat Sigortası, kişinin ilerleyen yaşamında karşılaşılabileceği risklere karşı bir güvence oluşturmak ya da bazı durumlarda sevdiklerine yaşamsal bir standart oluşturma iradesine dayanmaktadır. Bu çalışmada bir Hayat Sigortası kavramı karşılaştırmalı mevzuat hükümleri üzerinden temel kavramlar açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler

Sigorta
Hayat Sigortası
Riziko
Teminat
Prim

Araştırma Makalesi

LIFE INSURANCES

Abstract

The concept of insurance, whose history goes back 4500 years according to some historians and 4000 years according to some historians, has changed form and content in time according to the needs of humanity, has been the subject of legislation, and has found its place in the market as a business line on its own. Life Insurance, which is a special kind of insurance concept, is based on the will to create an assurance against the risks that a person may encounter in his later life or in some cases to establish a standard of living for his loved ones. In this study, basic concepts will be explained through comparative legislation provisions

Keywords

Insurance
Life Insurance
Risk
Guarantee
Premium

Research Paper

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2020, maltintas78@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2962-1452

GİRİŞ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1401. Maddesinde sigorta, "*Sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme*" olarak tanımlanmıştır.

1. SİGORTA TÜRLERİ

1.1. Konularına Göre Sigorta Türleri

Sigorta konusuna göre sigortalar Hayat Sigortaları, Mal Sigortaları ve Sorumluluk Sigortaları olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.²

1.2. İşleyiş Sistemine Göre Sigorta Türleri

İşleyiş sistemi bakımından sigortalar genel olarak, *Sosyal Sigortalar* ve *Özel Sigortalar* kısımlarına ayrılır. Özel sigortalar ise, *Karşılıklı* ve *Ticari Sigortalar* olmak üzere iki çeşittir. Bunlardan ticari sigortalar, Türk Ticaret Kanunu'nda, *Zarar Sigortası* ve *Can Sigortası* kısımlarına; zarar sigortası da, *Mal Sigortası* ve *Sorumluluk Sigortası*; can sigortası ise *Hayat Sigortası*, *Kaza Sigortası* ile *Hastalık ve Sağlık Sigortası* kısımlarına ayrılmaktadır.³

1.3. Branşlarına Göre Sigortalar

Branşları itibariyle sigortacılığın çeşitleri konusunda en bilinen ayırım *Mal Sigortaları* ile *Can Sigortaları* şeklinde olanıdır. Mal sigortalarında sigortanın konusu mal olup, sigortalıyı mali bakımdan hasardan önceki durumuna getirmeyi amaçlamaktadır. *Sorumluluk Sigortaları* da mal sigortaları içinde yer alır. *Can sigortalarında*, sigortanın konusu insan hayatıdır.⁴

Devlet Bakanlığının 2007/1 sayılı "*Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğ*" inde ise ticari sigortalar, *Hayat Dışı Grubu* ve *Hayat Grubu* branşlarına ayrılmaktadır. *Hayat Dışı Sigortalar*, sigortalanan kimsenin mal varlığında çeşitli risklerin meydana getireceği hasarlar ile oluşacak diğer kayıpları teminat altına almaktadır. Hayat dışı sigorta sözleşmesi, sigortalının evi, arabası ve işyerlerinde meydana gelebilecek maddi olarak ölçülmesi mümkün olan riskleri kapsamaktadır. Hayat dışı sigortanın kaza, yangın, araç (kasko, trafik sigortası), nakliye (taşımacılık), mühendislik, hukuki koruma, tarımsal, makine sigortaları gibi çeşitleri bulunmaktadır. *Hayat sigortalarının* konusu ise, insan hayatıdır; bu sigorta türleri kaza veya hastalık sonucunda olabilecek ölüm ve maluliyet ile yaşlılığa karşı teminat vermektedir.⁵

² (Özbolet, s. 244)

³ (Çelikdemir, s. 48-49)

⁴ (Paçacı, s. 313)

⁵ (Afşar, s. 4)

2. HAYAT SİGORTALARI

2.1. Tanımı

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu 1487. Maddesinde hayat sigortası şöyle tanımlanmıştır:

“Hayat sigortası ile sigortacı, belli bir prim karşılığında, sigorta ettirene veya onun belirlediği kişiye, sigortalının ölümü veya hayatta kalması hâlinde, sigorta bedelini ödemeyi üstlenir.”

Tanımdan da anlaşılacağı gibi hayat sigortası, sigortalının ölmesi, hastalanması veya yaralanması durumlarında, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimlerinin temin edilmesi veya kendisinin sakatlanarak çalışma gücünü geçici veya sürekli kaybetmesi sebebiyle, ekonomik gücünün sarsılmasını önlemek amacıyla yapılan sigortadır. Hayat sigortasının amacı, sigortalıya yaşlandığında sıkıntıya düşmeksizin hayatına devam etme imkânı sağlamak, ölmesi durumunda ise, geride kalan aile bireylerine aynı imkânı sağlayarak güvence oluşturmaktır. ⁶

2.2. Türleri

Genel olarak hayat sigortaları;

- a) Kaza,
- b) Hastalık,
- c) İşsizlik,
- d) Yaşlılık,
- e) Ölüm ve
- f) Sakatlık rizikolarını güvence altına almaktadır. ⁷

Toplumsal açıdan hayat sigortası; bireylerin yaşamlarıyla ilgili finansal risklerinin bu bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan bir gruba devredilmesini ve yaşamla ilgili önceden belli olmayan finansal zararların karşılanabilmesi amacıyla bir fon birikimi sağlayan sosyal bir araçtır. Bu tanımın iki temel unsuru bulunmaktadır. Birincisi, bireyden gruba doğru bir risk devri, ikinci ise grubun üyeleri arasında zarar paylaşımı olmasıdır. Sigorta, insanların zararlarını birlikte karşılama ihtiyacından doğmuştur. Bireysel açıdan bakıldığında hayat sigortası, bir tarafın (sigorta ettiren) diğer tarafa (sigortacı) önceden belirlenen bir meblağ (prim) ödemesi ve karşılığında sigortalı kişinin poliçede belirtilen bir süre içinde; ölmesi veya önceden belirlenen bir tarihe kadar sağ kalması halinde sigortacının belli miktarda bir parayı ödemek üzere anlaştığı bir sözleşmedir. ⁸

Hayat sigortaları, sigorta konusu insan hayatı olan, genellikle uzun vadeli menfaat veya meblağ sigortalarıdır. Başlangıçta, hayatı sigorta konusu olan kişinin sigorta süresi içerisinde ölmesi halinde, poliçeden yararlanan kişi veya kişilere ya da sigortalının yasal

⁶ (Paçacı, s. 7-8)

⁷ (Akmüt, s. 10-13)

⁸ (Akmüt, s. 14)

varislerine toplu para ödenmesi amacıyla düzenlenen hayat poliçeleri, zaman içerisinde, kişilerin emeklilik programlarına bir destek niteliğinde ve nihayet, yatırım amaçlı kullanılır olmuştur. Bu nedenle hayat sigortaları iki ana başlık altında da incelenebilir. ⁹

2.2.1. Risk Ağırlıklı Hayat Sigortaları

Risk ağırlıklı hayat sigortalarında sigorta süresi içinde, bu süre genellikle bir yıldır. Sigortalının yaşamını kaybetmesi durumunda belirlenen tazminat tutarı kanuni varislere ya da poliçede lehtar olarak belirlenen kişilere ödenmektedir. Bu başlık altında verilen ikinci teminat yaşam kaybı riski yanında kişinin malul kalması durumunda uğrayacağı maddi kayıplara karşı teminat sağlayan maluliyet teminatıdır. Bu poliçelerle hastalık veya kaza sonucu oluşacak tam veya kısmi kalıcı maluliyet durumunda poliçede belirlenen tazminat tutarı ödenmektedir.

2.2.2. Birikimli Hayat Sigortaları

Birikimli hayat sigortaları, sigorta süresi en az 10 yıl olan uzun dönemli sigortalardır. Yaşam kaybı, ferdi kaza ve maluliyet teminatlarının yanı sıra toplanan primlerden risk primi, genel gider ve komisyon kesintileri yapıldıktan sonra kalan tutar yatırıma yönlendirilmektedir.

Birikimli hayat sigortaları iki temel güvence sağlamaktadır. Bunlar;

1) Sigorta süresince prim ödeyen sigortalının, sigorta süresi dolmadan ölümü halinde poliçede belirlenen tazminat tutarına kar paylı birikim tutarı eklenerek varislerine ya da poliçede lehtar olarak gösterilen kişilere toplu para ödenmektedir. Yaşam kaybı riski dışında teminat altına alınmışsa poliçe süresi içinde hastalık veya kaza sonucu oluşacak maluliyet nedeniyle uğranacak kayıplar poliçede belirlenen limitler dahilinde sigortalıya ödenmektedir.

2) Poliçe süresi içinde teminat altına herhangi bir riskin gerçekleşmemesi ve en az 10 yıl prim ödemek koşuluyla vade sonunda toplu bir para veya gelir ödemesi şeklinde poliçeden yararlanılabilmektedir. Hayat sigortaları ayrıca kişilerin, kredi yoluyla taşınmaz alımlarında teminat vasıtası olarak, çocukların eğitimlerinin finansman aracı olarak, yatırım aracı olarak ve kişilerin diğer ihtiyaçlarına yönelik olarak çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Hayat sigortası poliçeleri, mal sigortalarında olduğu gibi, sigortalıyı hasar meydana gelmeden önceki mali durumuna getirmeyi amaçlayan tazminat sözleşmeleri değil, menfaat veya meblağ poliçeleridir. Uygulama biçimlerine göre hayat sigortaları; ferdi sigortalar (bireyleri tek tek teminat kapsamına alan) ve grup sigortaları (benzer özelliklere sahip birden fazla belirli kişiyi teminat kapsamına alan) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Risk sınıflarına göre yapılan ayrıma göre ise hayat sigortaları; vefata bağlı sigortalar, yaşama bağlı sigortalar ve karma hayat sigortaları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. ¹⁰

⁹ (Akpınar, s. 32)

¹⁰ (Özbolat, s. 248-249)

2.3. Unsurları

Hayat sigortasının unsurları, taraflar, sigortalanan menfaat, risk, prim ve tazminat (sigorta bedeli) tan oluşmaktadır.

2.3.1. Taraflar

Sigorta sözleşmesinin tarafları sigortacı, sigorta ettiren, riziko şahsı ve lehtardan oluşmaktadır.

Sigortacı, belli bir prim karşılığında, riziko şahsının (sigortalının) hayatında meydana gelen bazı olaylar nedeniyle bir meblağ ödemeyi veya çeşitli edimlerde bulunmayı üstlenen ticari işletmedir.¹¹

Sigorta ettiren, sigortacıyla sigorta sözleşmesi yaparak sigortalıyı sigortalayan kişidir. Sigorta ettiren, sözleşmeden doğan prim ödeme borcu altına girer. Sigorta ettiren, kendi hayatını veya başka birinin hayatını, ölüme veya hayatta kalma ihtimaline karşı sigorta ettirebilir.¹²

Sigortalı (riziko şahsı), hayat sigortası sözleşmelerinde, rizikonun üzerinde gerçekleştiği şahıstır. Başka bir ifadeyle sigortalı, yaşama veya ölme ihtimali üzerinde gerçekleşecek kişidir. Sigortalı, sigorta ettiren olabileceği gibi üçüncü bir şahıs da olabilir.¹³

Lehtar, sigorta sözleşmesinde taraflardan olmamasına rağmen lehine sigorta sözleşmesi düzenlenen ve rizikonun meydana gelmesi durumunda sigorta bedelini talep etme hakkına sahip olan kişidir. Lehtar bir kişi olabileceği gibi, birden fazla kişi de lehtar olarak gösterilebilir.¹⁴

2.3.2. Sigortanın Konusu

Hayat sigortasının konusu, belirli bir kişinin ölümü veya hayatta kalmasıdır. Bunun için, hayatı sigorta edilen kişinin sözleşme yapılırken hayatta olması gerekir.¹⁵

Sigortacı, bu sigorta ile bir kimsenin belirli bir süre içinde veya sözleşmede belirtilen şart ve haller içinde ölümü veya o kimsenin sözleşmede belirtilen belli bir süreden fazla yaşaması ihtimalini ya da her iki ihtimali beraber sigorta edebilir. Ancak, küçüklerin, mahcurların veya mümeyyiz olmayanların ölümünü şart koyarak sigorta etmek batıl, bunların hayatı üzerine sigorta yapmak geçerlidir. Her iki halde de ölüm gerçekleşirse

¹¹ (Çelikdemir, s. 59)

¹² 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Madde, 1490/1; Hayat Grubu Sigortaları Yönetmeliği, Madde 3/r

¹³ Hayat Grubu Sigortaları Yönetmeliği, Madde 3/s

¹⁴ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Madde, 1493; Hayat Grubu Sigortaları Yönetmeliği, Madde 3/j

¹⁵ (Paçacı, s. 9)

sigortalının ölüm tarihindeki riyazi ihtiyatı ödenir. Bu genel şartlara göre riyazi ihtiyat ödenmesi gereken hallerde varsa kar payı da ödenir.¹⁶

TTK m.1490 hükmü uyarınca ölüm şartlı hayat sigortası, herkesin hayatı üzerinde yapılabilir. Kanun, genel şartlarda yer alan bu korumayı ölüm şartlı sigortalar bakımından izin şartını getirerek sağlamaktadır.¹⁷ Buna göre;

“...Başkasının hayatı üzerine sigorta yapılabilmesi için, o kişinin hayatının devamında lehtarın menfaatinin bulunması şarttır. Ayrıca, ölüm ihtimaline karşı yapılan sigortalarda, sigorta bedelinin mutlak cenaze giderlerini aşması hâlinde sigortalının veya varsa kanuni temsilcisinin yazılı izni gerekir. Sigortalı on beş yaşından büyükse kanuni temsilcinin dışında ayrıca onun da izni alınır. İzin olmadan yapılan sözleşme, icazet verilmediği takdirde geçersizdir...”

Hayat sigortasında risk, yaşama ve ölme ihtimalidir. Hayat sigortasında riziko, sözleşmeyi yapan tarafların iradesinin dışında kalan bir olaydır. Hayat sigortasında, riziko sadece ölüm olayı olmayıp, hayatta kalma hali de riziko kapsamına alınmıştır. Hayat sigortasının konusu ve rizikonun niteliği, teminatın çeşidine göre sözleşmeyle belirlenir. Hayat sigortasının rizikosunu oluşturan ölüm veya belirli bir tarihe kadar hayatta kalma, sigortalının üzerinde gerçekleşmektedir. Bunun yanında yukarıda bahsedildiği gibi riziko gerçekleşmemiş olsa da sigortalı veya lehtara ödeme yapılan *birikimli hayat sigortaları* da mevcuttur.¹⁸

Sigortacılık Kanunu’nu 11/4. Maddesi uyarınca *“Sigorta sözleşmelerinde kapsam dahiline alınmış olan riskler haricinde, kapsam dışı bırakılmış riskler açıkça belirtilir. Belirtilmemiş olan riskler teminat kapsamında sayılır.”*

2.3.3. Sözleşmenin Kuruluş Anı

SK madde 11’de sigorta sözleşmeleri şu şekilde düzenlenmiştir:

“Sigorta sözleşmelerinin ana muhtevası, Müsteşarlıkça onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenir. Ancak, sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılığa neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilir...”

Yönetmelik Madde 16 uyarınca *“Hayat sigorta sözleşmelerinin yapılmasına dair teklifnamenin şirkete ulaştığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde şirket tarafından reddedilmemesi halinde sigorta sözleşmesi yapılmış olur. Sözleşme yapılmadan önce tahsil edilen paralar sözleşmenin kurulmasından sonra tarife primi veya tarife priminin ilk taksiti olarak kabul ya da tarife priminin ilk taksitine mahsup edilir. Teklifin şirketçe kabul edilmemesi halinde, sözleşmenin yapılmasından önce alınan paralar hiçbir kesinti yapılmadan derhal ilgiliye iade edilir.”*

¹⁶ <https://www.tsb.org.tr/hayat-sigortalari-genel-sartlari.aspx?pageID=483>, Erişim tarihi:05.05.2020

¹⁷ (Akgün, s. 527)

¹⁸ (Çelikdemir, s. 53)

2.3.4. Sigorta Bedeli

Sigorta bedeli, sözleşmede belirtilen riskin gerçekleşmesi durumunda, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu, poliçede belirtilen bedeldir. Sigorta edilen riziko gerçekleşince sigorta bedelini talep hakkı, lehine sözleşme yapılan kişiye aittir. Birden fazla kimse, hisseleri belirlenmeksizin lehtar olarak atanmışsa, hepsi sigorta bedelinde eşit oranda hak sahibi olur. Fakat sigorta ettiren, sigorta bedelinin ödenmesini sağlamak için sigortalıyı öldürür veya öldürülmesi için suç ortaklığı yaparsa, sigortacının bedel ödeme yükümlülüğü kalkar. Ancak lehtar, sigortalıyı öldürür veya öldürülmesi için suç ortaklığı yaparsa, sadece lehtar sigorta bedelini alamaz; sigorta bedeli ölenin mirasçularına ödenir. Hayat sigortasında kişiler hayatlarını istedikleri değerden istedikleri kadar sigorta ettirebilirler. Yani eksik sigorta, aşkın sigorta ve çifte sigorta uygulamasına tabi değildir. Ayrıca kişi birden fazla sigorta şirketi ile hayat sigortası sözleşmesi yapabilir.¹⁹

Konuya ilişkin TTK madde 1491 hükmü şu şekildedir:

“Bir kimsenin hayatı bir veya birkaç sigortacı tarafından çeşitli bedeller üzerine sigorta ettirilebilir. Ödenecek bedelin lehtarın maddi menfaatinden daha fazla olduğu durumlarda, aşan kısım sigortalının lehine yapılmış sayılır. 1472 nci madde hükmü hayat sigortalarında uygulanmaz. Hayat sigortası sözleşmesi gereği, sigorta şirketinden kararlaştırılan sigorta bedelini tahsil eden sigorta ettiren ve mirasçuları ile rizikoya muhatap olan kişilerin mirasçularının, rizikonun gerçekleşmesine neden olan üçüncü kişiye karşı sahip olduğu tazminat alacağını sigorta şirketine temlik etmeleri geçersizdir.”

2.3.5. Tarife

Yönetmelik madde 13 hayat sigortası tarifelerini oluşturan kalemleri belirlemiştir. Buna göre;

“Hayat sigortası tarifesi, risk primi, varsa birikim primi, gider payı, aracı komisyonu (veya istihsal masrafı), iştirâ, tenzil, ikraz ile matematik karşılıkların hesaplanmasına esas teşkil eden formüllerin yer aldığı teknik esaslardan ve özel şartlardan oluşur...”

SK madde 12 hükmü ise sigorta tarifelerinin belirlenmesinde sigorta şirketlerine bazı kriterlere göre belirlenmiş sınırlı bir serbesti tanımıştır. Madde şu şekildedir:

“Sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenir. Ancak, bu Kanuna ve diğer kanunlara göre ihdas edilen zorunlu sigortaların teminat tutarları ile tarife ve talimatları Bakan tarafından tespit olunur ve Resmî Gazetede yayımlanır...”

2.3.6. Prim

Prim, rizikonun meydana gelmesi durumunda sigortacının ödemesi gereken sigorta bedelinin esasını oluşturan ve sigorta ettiren tarafından defaten veya taksitle ödenen paradır. Hayat grubu sigortalarda üç tür primden söz edilebilir.

¹⁹ (Çelikdemir, s. 61-62)

Risk primi: Ölüm ve/veya hayatta kalma ihtimaline bağlı teminatlarla, ilave olarak ferdi kaza, hastalıktan kaynaklanan maluliyet, işsizlik, tehlikeli hastalıklar ve benzeri rizikolara karşı teminatların da verildiği sigortalarda, sigortalının yaşına ve rizikoyu etkileyen diğer özelliklerine göre hesaplanan primdir.

Birikim primi: Hayat grubu sigortalarda, yatırım yapmak gayesiyle alınan miktar olup, risk priminin hesabına bağlı değildir.

Tarife primi: Risk primi veya birikim primi ile gider payı ve aracı komisyonundan oluşan miktardır.²⁰

2.3.7. İlk Primin Ödenmesi

Sigorta ettirenin prim ödeme borcuna ilişkin düzenlemeler TTK m.1430 ila 1434. maddeler arasında düzenlenmektedir. Madde 1430/2 hükmü uyarınca “*Sigorta primi nakden ödenir. İlk taksitin nakden ödenmesi şartıyla, sonraki primler için kambiyo senedi verilebilir; bu hâlde, ödeme kambiyo senedinin tahsili ile gerçekleşir*”.

TTK m.1431/1 uyarınca sigorta priminin tamamı ya da taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk prim taksitinin “*Sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gerekir*”. Bu acıdan ödeme zamanını poliçenin teslimi anı olarak belirleyen “*Sigorta priminin tamamı veya taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise ilk taksit poliçenin tesliminde ve kalan taksitler de poliçede belirtilen tarihlerde nakden ödenir.*”²¹ yönündeki genel şart hükmü, TTK’ya paraleldir.

2.3.8. Cayma Hakkı

TTK’da sigorta ettirenin cayma hakkı 3 ayrı şekilde düzenlenmektedir. Bunlardan ilki hayat sigortalarına özel olarak getirilmiş m.1489 hükmü, ikincisi genel hükümlerde yer alan 1430/3 hükmü, sonuncusu da yine genel hükümlerde yer alan m.1415/2 hükmüdür. Buna göre;

TTK. Madde 1489- “*Sigorta ettiren, sigortacının kendisine cayma hakkını kullanabileceğini bildirmesinden itibaren on beş gün içinde sözleşmeden cayabilir. Bilgilendirmenin yapıldığı sigortacı tarafından ispatlanır. Bilgilendirme yapılmamışsa cayma hakkı ilk primin ödenmesinden bir ay sonra sona erer.*”

TTK. Madde 1415- “*.....(2) Sigortacı, sözleşmeyi kısmen feshetmiş veya ondan caymışsa, sigorta ettiren sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir.*”

TTK Madde 1489 uyarınca cayma hakkı, hak konusunda sigortacı tarafından bilgilendirmeden itibaren 15 gün içinde de kullanılmalıdır. Eğer sigortacı bilgilendirme

²⁰ Hayat Grubu Sigortaları Yönetmeliği, Madde 3/c, ö, t

²¹ <https://www.tsb.org.tr/hayat-sigortalari-genel-sartlari.aspx?pageID=483>, Erişim tarihi:05.05.2020

yapmaz ise, bu takdirde cayma hakkı ilk primin ödenmesinden bir ay sonra sona ermektedir. TTK Madde 1520/3 uyarınca ise bu hüküm sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar aleyhine değiştirilemez.

Genel şartlara göre, Sigorta ettiren sigortacının cayma hakkına ilişkin bilgilendirmesinden itibaren 15 gün yahut ilk primin ödenmesinden itibaren 1 ay içerisinde cayacak olursa genel şartlara göre o zamana kadar ödediği primi geri alamaz. TTK düzenlemesine göre ise ödenen primin sigortacıda kalacağı özel olarak belirtilmediğine göre, sigorta ettiren bu ödemeleri geri alabilecektir; zira cayma sözleşmeyi geriye yönelik sona erdirir ve ifa edilmiş edimlerin iadesi gerekir. TTK düzenlemesi sigorta ettirenin aleyhine değiştirilemeyeceğine göre, bu halde genel şart hükmünün uygulanması mümkün değildir.²²

Madde 1430/3 uyarınca ise cayma hakkı ancak sigortacının sorumluluğu başlamadan önce kararlaştırılan primin yarısını ödeyerek kullanılabilir. Bu düzenleme de m.1452/3 uyarınca sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemeyecek hükümlerdendir. Bu ihtimalde sigorta ettiren yalnızca sigortacının sorumluluğu başlamadan cayabildiğine göre; ilk primi henüz ödemiş olması gerekmektedir.²³

Madde 1415/2 uyarınca eğer sigortacı sözleşmeyi kısmen feshetmiş veya ondan caymışsa, bunun üzerine sigorta ettiren sözleşmenin tamamını feshedebilir yahut ondan cayabilir. Yine bu madde hükmü de 1452/3 uyarınca aleyhe değiştirilemeyecek hükümlerdendir. Sigortacının sözleşmeden kısmen caymasından sonra sigorta ettiren sözleşmeden tamamen cayması için herhangi bir süre getirilmemiştir. Genel şartlara göre caymanın 3 yıldan önce gerçekleştirilmesi ihtimalinde sigorta ettiren o zamana kadar ödediği primi geri alamaz. TTK düzenlemesine göre ise ödenen primin sigortacıda kalacağı özel olarak belirtilmediğine göre, sigorta ettiren sözleşmeden cayduğunda bu ödemeleri geri alabilecektir. TTK düzenlemesi sigorta ettirenin aleyhine değiştirilemeyeceğine göre, bu ihtimalde genel şart hükmünün uygulanması mümkün değildir. Ancak cayma 3 yıldan sonra gerçekleştirilirse, bu takdirde genel şart hükmü ile TTK hükmü paralel olacaktır.²⁴

2.3.9. Taahhüde Uymama

TTK m.1502 uyarınca eğer ilgili hayat sigortası en az 1 yıldır yürürlükte ve 1 yıllık primi de ödenmiş ise "*Prim Ödenmesinden Muaf Sigorta*"ya dönüşecektir. Bu halde sigortacı primi talep edemez ve sözleşmeyi feshedemez ancak sigorta bedelini ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre öder. Hüküm 1520/3'te sayılan maddeler arasındadır; dolayısıyla sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemez. Genel şart düzenlemesine göre ise 3 yıl geçmeden sigorta ettirenin taahhüdüne uymaması, bir diğer ifade ile prim borcunu yerine getirmemesi durumunda, sigorta ettiren o zamana kadar ödediği primleri sigortacıdan geri alamayacaktır. Bu takdirde TTK düzenlemesi daha lehe olduğundan, 1 yıldır yürürlükte ve bu süreye ilişkin primi ödenmiş olan hayat sigortalı bakımından madde 1502 hükmü uygulama alanı bulacaktır. 1 yıldan daha kısa süredir

²² (Akgün, s. 573)

²³ (Akgün, s. 574)

²⁴ (Akgün, s. 574)

yürürlükte bulunan hayat sigortaları bakımından ise genel hükümlerdeki primin ödemede temerrüde ilişkin m.1434 düzenlemesi uygulanacaktır.²⁵

2.3.10. Beyan Yükümlülüğünün İhlali

Sözleşmenin yapılması sırasındaki beyan görevi genel olarak TTK'nın 1437 ila 1442 maddeleri arasında düzenlenmektedir. Hayat sigortası sözleşmeleri için özel olarak getirilen düzenlemeler madde 1497 (Yanlıı Yas Beyanı) ve madde 1498 (Sözleşmenin Yapılması Sırasındaki Beyan Görevinin İhlali)'dir. Buna göre,

TTK madde 1497- *“(1) Sigortalının sözleşmenin yapılması sırasında yaşının yanlış bildirilmesi sonucu prim düşük belirlenmişse, sigorta bedeli, gerçek yaşa göre alınması gereken primin, belirlenen prime olan oranına göre ödenir. İndirimden önce riziko gerçekleşip sigorta bedeli ödenmiş ise sigortacı ödediği fazla kısmın geriye verilmesini faiziyle birlikte isteyebilir. (2) Gerçek yaşa göre fazla prim ödenmesi hâlinde, sigorta bedeli ödenen prime göre artırılır. Artırımdan önce sigorta bedeli ödenmiş ise eksik kısım sigortacı tarafından tamamlanır. (3) Sigortacı, yanlış yaş bildirimini sebebiyle sadece gerçek yaşın, sözleşmenin yapıldığı sırada teknik esaslara göre belirlenen sınırlar dışında kalması hâlinde, sözleşmeden cayabilir.”*

TTK madde 1498- *“(1) Sigortacı, yenilemeler de dâhil olmak üzere, sözleşmenin yapılmasından itibaren beş yıl geçmişse, sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması sırasında beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olması nedeniyle sözleşmeden cayamaz, sadece prim farkı isteyebilir; meğerki, beyan yükümlülüğü kasıtlı bir şekilde ihlal edilmiş olsun. Sigorta ettiren, prim farkını ödemeyi kabul etmezse sigortacı, riziko gerçekleştiğinde ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta bedelini öder. Ancak, risk artışı beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle sigortacının teknik esaslarına göre saptanan sınırlarının dışında kalmışsa, sigortacı sözleşmeden cayabilir. Yenilenen sözleşmelerde bu süre, ilk sözleşmenin yapıldığı tarihten başlar.”*

TTK, sözleşme öncesi beyan görevini düzenlerken karma yöntemi kullanmıştır²⁶; bu yöntemde hem beyan yöntemi hem de liste yöntemi bir arada kullanılır. TTK madde 1435 beyan yöntemini düzenlerken, madde 1436 liste yöntemine ilişkin düzenlemelere yer vermektedir. Ancak liste yöntemini getiren 1436. madde hükmü yalnızca sigortacının soru listesi vermesi halinde uygulanacak bir düzenlemedir. Sigortacı soru sorup sormamakta serbest bırakılmış durumdadır, dolayısıyla sigortacının iste vermemeyi seçmesi de mümkündür. Bu halde temel yöntem olarak madde 1435'de düzenlenen beyan yöntemi esastır; zira sigortacı sigorta ettirene soru listesi vermese bile, sigorta ettiren sigortacı için önemli sayılacak hususları beyanla yükümlüdür. Dolayısıyla TTK'da karma yöntem benimsenmekle birlikte, ağırlıklı olarak beyan usulünün esas alındığı görülmektedir.²⁷

Bu açıklamalar ışığında “Sigortacı, bu sözleşmeyi, gerek sigorta ettiren gerekse bilgisinin olduğu hallerde hayatı sigorta edilenlerin ve temsilci aracılığıyla sigorta yapıyorsa

²⁵ (Akgün, s. 576)

²⁶ (Ağsaka, s. 42-43)

²⁷ (Akgün, s. 574)

temsilcinin de beyanını esas tutarak yapmıştır ²⁸ yönündeki genel şart düzenlemesinin TTK paralelinde bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Genel şarttaki bu düzenleme ayrıca TTK m.1412'ye de paraleldir. İlgili kanun hükmü şu şekildedir: *“Kanunda sigorta ettirenin bilgisi ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında da lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır.* ²⁹

SONUÇ

Olası bir yaşam kaybı, sakatlık, kaza, ciddi hastalık durumlarının riziko kapsamına alındığı hayat sigortalarında korunmaya çalışılan menfaat, sigortanın türüne göre sigorta ettirenin yaşamının ilerleyen dönemlerini güvenceye almak ya da vefat teminatı içeren durumlarda geride kalanlara yaşamsal bir güvenlik klozu oluşturmaktır. Değişen yaşamsal koşullara ve toplumsal dinamiklere göre hayat sigortaları da özel şekillere bürünmekte ve bağlantılı mevzuat hükümlerinin sağladığı serbesti kapsamında menfaat sahiplerine güvenlik duygusu sağlamaktadır.

Hayat sigortaları SK ve bağlantılı mevzuatla düzenlenmiş olmakla birlikte, uygulamaya dönük kuralların paralel olarak TTK kapsamında düzenlenmesi ve bu kanunun menfaat sahipleri için daha lehe hükümler taşıması dikkate alındığında, sigortacılık mevzuatının zaman içinde değişen ihtiyaçlara daha doyurucu ve kapsamlı cevaplar sunan bir özel kanuna dönüştürülmesi de bir zaruret olarak hukukçulara sorumluluk yüklemektedir.

²⁸ <https://www.tsb.org.tr/hayat-sigortalari-genel-sartlari.aspx?pageID=483>, Erişim tarihi:05.05.2020

²⁹ (Akgün, s. 569)

KAYNAKÇA

- Afşar, A. (2013). Hayat Dışı Sigortalar. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 4.
- Ağsakal, İ. (2015). Sigorta Sözleşmesinde Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğü. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*.
- Akgün, D. (tarih yok). Hayat Sigortası Genel Şartları'nın Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Uygunluğuna İlişkin Bir İnceleme. *İÜHFM C.LXXV, S.2, 2017*.
- Akmut, Ö. (1980). *Hayat Sigortası, Teori ve Türkiye'de Uygulama*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Akpınar, Ö. (2012). *Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Çelikdemir, N. Ç. (Eskişehir, 2012). Hayat Sigortası ve Bireysel Emeklilik Sistemi. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 47-48.
- Özbolat, M. (2011). *Temel Sigortacılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Paçacı, İ. (2017). Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi. *Mütefekkir*, 313.